

формуванню та обстоюванню своєї індивідуальності.

Гідність як психологічний феномен властива кожній людині через феномен самоусвідомлення, який передбачає певний рівень особистісного розвитку; гідність як особистісна диспозиція відображає схильність людей діяти згідно усвідомленню своєї гідності та гідності іншої людини, як безумовної цінності.

Гідність у структурі особистості відображається:

– у спрямованості особистості: в особливостях ціннісних орієнтацій, рівні моральності, який виявляється у поєднанні самоствавлення й ставлення до іншого;

– у специфіці емоційно-ціннісного ставлення до себе як до унікальної людської особистості, а тому безумовної цінності, яка виявляється у стійкій, високій самоповазі;

– у особливостях вольової сфери, здібності до успішної саморегуляції під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Педагогіка розглядає гідність як моральну цінність, формування і розвиток якої є одним із завдань навчально-виховного процесу. Гідність становить основу саморозвитку особистості та є умовою для її самореалізації:

– виховні можливості гідності пов'язані з розвитком моральної сфери особистості, становленням певного світогляду та системи ціннісних орієнтацій, розвитком саморегуляції, а також із формуванням позитивного самоствавлення;

– в якості методів виховання гідності пропонується: просвітницька робота із роз'яснення значущості тієї чи іншої якості та комплекс заходів, спрямованих на підвищення рівня самоусвідомлення, активне діалогічне співробітництво з учнем в процесі становлення його моральної самосвідомості, поєднання вимогливості з довірою, створення атмосфери підтримки та прояв поваги до школяра.

Аналіз та опрацювання філософських, психологічних, педагогічних праць дозволяє уточнити поняття гідність як складного інтегративного особистісного утворення, яке характеризується цілісним самоствердженням на основі рефлексійно-емоційної настанови на повагу до іншої людини та самоповагу. Вона є умовою виховання духовного потенціалу особистості, що дозволяє їй нормативно діяти в різноманітних соціальних ситуаціях. Гідність стимулює свідому саморегуляцію та самовиховання. Гідність визначається сформованими в особистості світоглядом, установками, звичками; підлягає цілеспрямованому вихованню й самовихованню та поєднує у собі емоційно-ціннісний, когнітивний, поведінково-діяльнісний компоненти.

Є. В. Федорова

КРИТЕРІЇ І ПОКАЗНИКИ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Виховання у молодого покоління відданості справі зміцнення державності, громадянськості нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу. На основі проаналізованої літератури (В.Антоненко, І.Батракова, А.Беляев, М.Боришевський, І.Бех, Г.Ващенко, П.Вербицька, В.Іванчук, Ю.Завалевський,

Т.Іванова, П.Ігнатенко, І.Ільїн, М.Козій, Н.Косарева, О.Кошолоп, Л.Крицька, А.Кисельов, Н.Лавриненко, О.Лебедева, А.Молчанова, В.Оржехівський, В.Поплужний, С.Рябов, М.Сметанський, О.Сухомлинська, Ю.Танюхін, І.Тараненко, О.Титова, Г.Філіпчук, Г.Філонов, Є.Хаванов, І.Харламов, К.Чорна, Т.Яблонська) визначаємо наше бачення поняття “громадянськість”. Громадянськість студентів – це інтегративна суспільно-моральна цінність особистості, яка характеризується ціннісним ставленням до держави, народу, громадянського суспільства та до себе як громадянина. Принципово важливо, щоб процес становлення громадянськості відбувався на базі демократичних цінностей, без яких не можливі ні прогресивний поступ держави, ні об’єднання різних етносів і регіонів України задля розбудови й вдосконалення суверенної, правової держави, громадянського суспільства.

Поняття цінність доволі широке – воно охоплює все, що цінує особистість, що є для неї значущим і важливим. Усвідомлюючи це поняття, ми враховували його соціальну і психологічну природу. У філософії, етиці, педагогіці, психології цінність вважають продуктом конкретних історичних умов суспільного життя. Особистісні цінності є утвореннями, що визначають необхідну чи бажану поведінку. Проте їх можна визначити й у вигляді ідеалу, зразка для наслідування.

Цінності не ототожнюються з якостями. Якості – результат усвідомлення особистістю суспільно значущих норм та вимог. Цінності, ґрунтуючись на свідомості, апелюють до самосвідомості. Розвиваючи їх, особистість радіє за своє надбання, а отже і за самого себе. Людські цінності не рядоположні. Є прикладні, пов’язані з інтересами, потребами, користю. Громадянськість же належить до вищих суспільно-моральних цінностей, які залучають людину до суспільних відносин на основі гуманістичних принципів, сенсу життя, свободи, гідності, патріотизму.

Ефективне виховання громадянськості студентів з особливими потребами вимагає діагностики реального стану цієї цінності. Осмислення теоретико-методологічних засад громадянськості сприяло розробці компонентів, критеріїв і показників даного феномену. В структурі моральної цінності громадянськості студентів з особливими потребами ми виокремили такі компоненти: ціннісне ставлення до держави, нації; ціннісне ставлення до народу України; ціннісне ставлення до себе як до громадянина України, суб’єкта громадянського суспільства. Ціннісне ставлення – це реальний зв’язок, який встановлює людина з об’єктами оточуючої дійсності в своїй свідомості і самосвідомості на основі знань, умінь, досвіду.

Структуру громадянськості характеризують три основні критерії: когнітивний (свідомі знання громадянина України про устрій демократичної держави, структуру влади, ментальні особливості народу України), емоційно-ціннісний (відчуття шанобливого ставлення до держави, нації, народу, культивування цінностей громадянського суспільства) і діяльнісно-поведінковий (праця особистості, спрямована на розбудову держави в інтересах поступу нації, законослухняність особистості, самостійність у визначенні власної позиції громадянина).

Кожен із названих компонентів та їх критеріїв залежно від сформованості громадянської свідомості особистості характеризується відповідними показниками. Показники громадянськості найповніше виявляються у діях особистості і мотивах цих дій. Компоненти, критерії і показники студентів представлені нами у таблиці 1.

Таблиця 1

Компоненти, критерії і показники громадянськості студентів з особливими потребами

Комп.	Критерії		
	Когнітивний	Емоційно-ціннісний	Діяльнісно-поведінковий
	Показники		
Ціннісне ставлення до держави, нації	<p>Усвідомлені знання про:</p> <ul style="list-style-type: none"> • суспільно-політичні, економічні основи Української держави; • права та обов'язки громадян України; • функції влади, порядок та процедура реалізації повноважень державних структур, порядок апелювання до них; • сутність демократії, її особливості в умовах перехідного періоду, демократичні перспективи розвитку України; • історію становлення української державності; • систему соціального забезпечення та соціального захисту; • ефективні форми взаємодії з представниками владних структур, установ та громадських організацій; • обізнаність з сучасними найважливішими подіями в країні і світі; • знання державної мови. 	<ul style="list-style-type: none"> • шанобливе ставлення до рідної землі, нації; • прагнення щоб держава зайняла гідне місце в цивілізованому світі; • готовність розбудовувати Україну як правову, демократичну, соціальну державу-націю; • повага до Конституції, законів України, державної символіки, державної мови; • почуття національної гідності; • лояльне і конструктивно-критичне ставлення до влади; • інтерес до сучасного суспільно-політичного життя в країні і світі; • відповідальність за свої дії і вчинки. 	<ul style="list-style-type: none"> • дотримання законів і обов'язків громадянина; • вміння відстоювати свої права і свободи, співпрацювати з органами влади, контролювати та впливати на них, застосовуючи демократичні технології; • громадська активність, ініціативність, спроможність виконувати громадські обов'язки в межах місцевої громади та держави; • творча праця в інтересах поступу нації; • уміння орієнтуватись в проблемах сучасного суспільно-політичного життя; • мовна культура.

Ціннісне ставлення до народу України	<p>Свідомі знання про:</p> <ul style="list-style-type: none"> • спільність історичного минулого, сучасного та майбутнього українського поліетнічного суспільства; • історію, матеріальну та духовну культуру народу України, його регіональні та етнічні особливості; • сутність і завдання, громадянського суспільства, його цінності; толерантність, гуманні форми поведінки в полі етнічному суспільстві. 	<ul style="list-style-type: none"> • стійкість ідентифікації з українським народом; • повага до всіх етносів, які становлять український народ і є носієм і джерелом влади; • бережне ставлення до етно-етичної культури народів України; • переконаність в необхідності культивування цінностей громадянського суспільства. 	<ul style="list-style-type: none"> • Дотримується норм і правил поведінки в суспільстві; • бере участь в діяльності громадських організацій; • прояв соціальної комунікабельності, поваги до людей, толерантності, чесності, доброти, відповідальності, стриманості; • активно протидіє проявам аморальності, шовінізму, расизму, фашизму; • спроможний до співробітництва, вміє застосовувати демократичні технології прийняття колективних рішень, відстоюючи як власні інтереси, так і права представників певної спільноти, суспільства, здатний до компромісу.
---	---	--	--

Продовження таблиці 1

Ставлення до себе як громадянина України	<p>Усвідомлення себе неповторною особистістю, громадянином-патріотом і гуманістом, який може і має добросовісно впливати на розбудову громадянського суспільства і правової демократичної держави в Україні, захищати свої права й інтереси.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Почуття свободи, людської і національної гідності, самоповаги; • впевненість у своїй спроможності як громадянина впливати на життя в суспільстві; • потреба у дотриманні законів України, прав і свобод громадянина, моральних норм і принципів суспільного життя. 	<ul style="list-style-type: none"> • Проявляє самостійність у визначенні власної позиції, прийнятті рішень; • оволодіває вміннями суб'єкта громадянського суспільства захищати свої права й свободи, вільно висловлювати власні думки, відстоювати інтереси; • проявляє моральну рефлексію; • вміє проявляти самовладання, самоудосконалює громадянські та моральні якості.
---	--	--	---

Федун Л. М.

САМООЦІНКА Й ДОМАГАННЯ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКА

Сучасні умови входження України в світовий економічний простір супроводжуються стрімким зростанням на ринку праці конкуренції між фахівцями високої професійної кваліфікації. Такі тенденції й визначають вимоги до професійного самовизначення учнів старшої школи, адекватної самооцінки їх професійних домагань.

Для уточнення місця та значущості самооцінки й професійних домагань старшокласника в структурі їх професійного самовизначення розкриємо сутність